

Partimotion

Motion till riksdagen: 2014/15138

av Jonas Sjöstedt m.fl. (V)

En skola att lita på

1 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att förändra skolvalet i grundskolan.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning i syfte att införa statligt huvudmannaskap för skolan.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om inriktningen på politiken för fritidshem.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över rektors- och lärarutbildningen när det gäller kunskaper om funktionsnedsättningar.

2 Bristen på likvärdighet i skolan

Vänsterpartiets utgångspunkt är att alla elever ska kunna lita på att de går i en bra skola och att de får det stöd de behöver. Men det är tydligt att likvärdigheten i den svenska grundskolan har försämrats. Alla elever ges inte samma förutsättningar att nå målen. Detta har rapporterats från Skolverket ett flertal gånger på senare år. Sedan slutet av 1990-talet har skillnaderna mellan olika skolors betygsresultat ökat kraftigt. Valet av skola har blivit allt viktigare för hur en elev lyckas i skolan. Rapporten visar också att skolsegregationen har antagit nya former.

Det finns ett starkt samband mellan en elevs socioekonomiska bakgrund och dennes skolresultat. Elever från rika familjer klarar sig bättre än elever från arbetarfamiljer. Det finns indikationer på att sambandet har ökat under de senaste åren.

Möjligheten att driva skolor med vinstintresse har bidragit till skolsegregationen. Men att få ett stopp på vinstjakten kan inte lösa hela problemet.

2.1 Vinster i fristående skolor

Vänsterpartiet vill ha en välfärd fri från kommersiella intressen. Vi sätter välfärdens kvalitet och likvärdighet före privata vinstintressen. Denna princip ska även gälla skolan, en central del av den gemensamma välfärden. Skolans mål ska vara att ge eleverna den bästa kunskapen – inte att generera vinst till privata bolag.

Företrädare för de fristående skolorna brukar hävda att aktiebolag är den bästa driftsformen eftersom det är en välprövad företagsform med klara regler. Men det är dessutom den lämpligaste driftsformen för att maximera vinsten, begränsa inflytandet för elever och anställda samt försvåra allmänhetens insyn i verksamheten. Möjligheten för fristående skolor att vara vinstdrivande tillsammans med ett av de mest generösa bidragssystemen i världen har gjort det svenska skolväsendet till en lukrativ bransch.

I andra länder är lagstiftningen betydligt mindre generös mot privata vinstintressen. I Norge är visserligen alla bolagsformer tillåtna för de fristående skolorna, men det finns ett krav på att alla offentliga medel ska komma eleverna till godo. I Finland drivs skolorna av allmännyttiga samfund och får inte drivas för ekonomisk vinning. I Danmark är det förbjudet att driva skolor i form av aktiebolag just med tanke på möjligheten till vinstutdelning och det är endast icke vinstdrivande stiftelser som får vara huvudman. Dessutom får en enskild huvudman inte driva fler än en skola.

Vinstjakten är en av anledningarna till att skolan blir allt mindre likvärdig. Det finns ett inbyggt intresse för vinstdrivande skolor att locka till sig de mest lönsamma eleverna, dvs. de minst resurskrävande, och välja bort andra. Detta har skett både genom det direkta urvalet av vilka elever som har antagits och inte, eller indirekt genom att etablera sig i socioekonomiskt starka områden.

Vinstintresset innebär också ett resursslöseri, dels genom att vinster plockas ut från den skolpeng som egentligen är till för undervisningen - dessa vinster har ofta förts ut ur landet till skatteparadis – dels genom att de ökande skillnaderna mellan skolor har skapat ett stort behov av kontroll och granskning.

Skattemedel ska enbart kunna användas till den verksamhet de är avsedda för och det ska inte finnas incitament att bedriva verksamheten på annat sätt eller med andra mål än alla elevers lika rätt till kunskap. Därför måste möjligheten att driva skolor med vinstintresse upphöra.

Vänsterpartiet och regeringen har gjort en överenskommelse om en välfärd utan vinstintresse. En utredning om hur välfärden ska avkommersialiseras ska tillsättas i januari 2015 och lämna förslag i mars 2016. Propositioner utifrån utredningen ska läggas 2016. Vi är även överens om att kommunerna ska ha den avgörande makten över

nyetablering av skolor med vinstsyfte, vilket regeringen ska lägga en proposition om 2015.

Vänsterpartiet och regeringen har vidare kommit överens om att regeringen kommer att behandla förslag i syfte att stoppa kryphål vad gäller skatteplanering. Det ska även tillsättas en arbetsgrupp för att kartlägga och analysera skatteplanering i välfärdssektorn samt lägga förslag på hur detta kan motverkas. Det ska också utredas hur det kan säkerställas att den som får offentliga medel för att bedriva verksamhet inom skola, vård och omsorg ska beskatta denna del av sin verksamhet i Sverige. En proposition ska läggas till riksdagen senast 2016.

Slutligen är vi överens om viktiga principer för att öka insynen i all offentligt finansierad välfärdsverksamhet. En utredning om hur offentlighetsprincipen kan utökas även till privat sådan verksamhet ska tillsättas och proposition läggas 2015. Varje enskild skola ska också tydligt redovisa sin ekonomi, oavsett om den är offentligt eller privat ägd.

2.2 Skolan närmast hemmet ska vara en bra skola

Grundskolans fria skolval har bidragit till att elever med hög studiemotivation och engagerade föräldrar samlas i skolor där det finns många andra studiemotiverade elever. Det får konsekvenser för likvärdigheten eftersom elevers resultat även påverkas av skolkamraterna. Det handlar också om lärares förväntningar. I en skola med många motiverade elever tenderar lärarna att ha höga förväntningar på alla elever. Dessa kamrateffekter och lärarförväntningar bidrar till att skillnaderna mellan skolors resultat ökar ytterligare. Det innebär att betydelsen av vilken skola eleven går i har ökat.

Principen om att skolan ska vara en plats där elever med olika bakgrund och erfarenheter kan mötas blir alltmer avlägsen. Skolan kan visserligen inte lösa problemet med segregeringen, men genom att förändra dagens skolvalssystem kan några av effekterna motverkas.

Vi anser att utgångspunkten ska vara att varje elev placeras i en skola så nära hemmet som möjligt. Föräldrar och elever bör dock ges möjlighet att komma med alternativa önskemål, som bör tillgodoses så långt det är möjligt. Geografisk närhet ska ge företräde om fler elever önskar gå i skolan än det finns plats för. Kommunerna måste också ta hänsyn till boendesegregationen när de konstruerar skolornas upptagningsområden. I dag gäller närhetsprincipen endast de kommunala skolorna, medan de fristående skolorna har möjlighet att använda sig av andra antagningsregler såsom kösystem.

Vad som ovan anförts om att förändra skolvalet i grundskolan bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

2.3 Staten bör få huvudansvar för skolan

Skolans kommunalisering och decentralisering under 1990-talet och framåt syftade till att höja kvaliteten i verksamheten, ta bort hinder för lokala initiativ och utveckla skolans verksamhet efter individuella behov. 1990-talets nya läroplaner höjde ambitionerna och gav för första gången skolan ansvaret för att ge eleverna kunskaper – inte bara utbildning.

Tyvärr har dessa förhoppningar kommit på skam. Kommunaliseringen ledde till minskad likvärdighet trots ambitioner om motsatsen. Kommunerna satsar väldigt olika mycket pengar på skolan och konkurrerar om eleverna. Vilken skola man går i ska inte avgöra kvaliteten på ens utbildning. En likvärdig skola förutsätter en likvärdig ekonomi, och ett statligt ekonomiskt ansvar är centralt för att nå det.

Vinstintresse, kommunalisering och skolvalet har skapat en ojämlig skola till stora delar styrd av marknaden. För att försöka hantera detta har den politiska detaljstyrningen ökat, något som går ut över lärarnas roll och inte heller är bra för skolan.

Låt i stället lärare och skolledare ansvara för att skolans mål uppfylls. De ska avgöra vilka konkreta insatser som ska göras för att nå målen, men med tydlig statlig reglering av förutsättningarna. Om staten styr behörighetsregler, minimitid för undervisning osv. samtidigt som varje skolenhet får ekonomiska resurser som följer elevsammansättningen, skapas likvärdiga förutsättningar för alla landets skolor.

Genom att staten övertar arbetsgivaransvaret underlättas också möjligheterna att bedriva en nationellt sammanhållen politik för läraryrkets status.

Utredningen ”Staten får inte abdikera – om kommunaliseringen av den svenska skolan” (SOU 2014:5) hade i uppdrag att utvärdera vilken effekt kommunaliseringen av skolan haft för elevernas studieresultat, läraryrkets status, lärarnas och rektorernas arbetsuppgifter och likvärdigheten i skolväsendet. Den konstaterade att kommunaliseringen av skolan är ett ”misslyckande”. Utredaren, professor emeritus Leif Lewin, slog fast att kommunaliseringen bidragit till de försämrade studieresultaten och den försämrade likvärdigheten genom att staten och kommunerna inte gett lärarna nödvändiga arbetsförutsättningar. I direktiven till utredningen stod uttryckligen att den inte skulle lämna förslag till ändrat huvudmannaskap. Därför mynnade utredningens förslag endast ut i att ge lärarna ”bästa tänkbara förutsättningar” att bedriva undervisning.

Därför behöver en bred parlamentarisk utredning tillsättas för att ta fram förslag om hur staten ska överta huvudansvaret för att garantera alla skolor likvärdiga ekonomiska och kompetensmässiga förutsättningar. Den bör ta fasta på vilka positiva effekter kommunaliseringen har fått som kan bibehållas. Även konsekvenserna för kommunernas ekonomi måste analyseras, liksom en lång rad frågor som hur arbetsgivaransvaret bäst ska utövas och hur reformen ska genomföras för att alla yrkeskategorier ska vara förberedda.

Regeringen bör alltså tillsätta en utredning i syfte att införa statligt huvudmannaskap för skolan. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

2.4 Klasserna måste bli mindre

Vänsterpartiet har många gånger tagit upp vikten av att satsa mer på skolan för att öka lärartätheten. Klassernas storlek behöver minska för att lärarna ska kunna ge eleverna ett mer individuellt anpassat stöd i undervisningen. Det är därför bra att det i och med årets budgetproposition tillförs mer resurser till lågstadiet som bl.a. kan gå till att öka personaltätheten.

3 Fritidshem med hög kvalitet

Fritidshemmen ska hålla lika hög kvalitet som skolan eftersom de är en del av en samlad skoldag. De flesta barn i yngre åldrar börjar och slutar också sin skoldag på fritidshemmet. Skolbarnomsorgen ingår i det samlade utbildningssystemet och ska komplettera skolan samt erbjuda barn en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen. Skolbarnomsorgen och skolan ska tillsammans utgöra en helhet som bidrar till barnens allsidiga utveckling och lärande. Därför behövs bra fritidshem med utbildad personal och små grupper.

Fritidshemmen har emellertid länge hamnat i skymundan både i rikspolitiken och i kommunalpolitiken. År 1990 gick det i genomsnitt 8,3 barn per årsarbetare i fritidshemmen. 2013 var antalet barn per årsarbetare mer än dubbelt så stort – 21,3. Grupperna har följaktligen också ökat i storlek och antalet barn per avdelning var förra året 40,4. Konsekvensen har blivit att den pedagogiska kvaliteten blivit lidande och att fritidshemmen inte kan garantera barnens säkerhet. Till exempel ökar risken för mobbning.

Den föregående regeringen har dessutom kortat utbildningen för lärare med inriktning mot fritidspedagogik till tre år samt undantagit fritidspedagogerna från lärarlegitimationsreformen.

I och med årets budgetproposition görs en satsning på lågstadiet inklusive fritidshemsverksamhet för dessa åldrar. Det är positivt att fritidshemmen nu synliggörs i politiken och förstärks genom en konkret satsning. Detta bör vara startskottet för en politisk inriktning där ökad kvalitet och trygghet på fritidshemmen ska vara en levande fråga framöver.

Grundlärare med inriktning mot fritidshem bör ges djupa kunskaper inom exempelvis läs-, skriv- och matematiklärande för att kunna möta barnen i deras ständigt pågående lärande. Lärare inom den obligatoriska skolan och lärare med inriktning mot fritidspedagogik samverkar i arbetslag och bidrar med sina skilda och speciella kompetenser till att eleverna når målen i skolan. Båda dessa grupper bör dessutom ha en bred och djup forskningsförankring i sin utbildning. Lärare med inriktning mot fritidspedagogik bör även inkluderas i legitimationsreformen.

Vad som ovan anförs om inriktningen på politiken gällande fritidshem bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4 Kunskaper om funktionsnedsättningar

Många elever som inte klarar målen i skolan har en funktionsnedsättning. Bland annat har det visats av Skolinspektionen (rapport 2009:6) där de i en kvalitetsgranskning kom fram till att elever med funktionsnedsättning kan ha svårare att nå målen och att problemet läggs över på individen snarare än på skolmiljön. Lärare och rektorer behöver ha kunskaper om olika funktionsnedsättningar för att kunna identifiera alla elevers behov, anpassa undervisningen och sätta in särskilda åtgärder. Även om kunskapsbrist inte är det enda problemet i sammanhanget, så befarar vi ändå att lärarutbildningen inte ger tillräckliga kunskaper på området.

Genom de ändringar som gjordes i skollagen den 1 juli ska en elev få stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen, om det kan befaras att eleven inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås. Vänsterpartiet ansåg att förändringen skulle avslås eftersom vi ansåg att frågan var dåligt utredd och befarade att de förhastade förändringarna skulle leda till minskat stöd för många elever. Nu när förändringen ändå har gjorts är det tydligt att det ställer ännu högre krav på kunskaper om funktionsnedsättningar hos lärarna.

Regeringen bör därför se över rektors- och lärarutbildningarna när det gäller kunskaper om funktionsnedsättningar. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Jonas Sjöstedt (V)

Jens Holm (V)

Hans Linde (V)

Mia Sydow Mölleby (V)

Maj Karlsson (V)

Karin Rågsjö (V)

Daniel Riazat (V)